

TERİKENİN MAHİYETİ VE KAPSAMININ  
İSLÂM MİRAS HUKUKU İLE TÜRK MİRAS HUKUKUNDA MUKAYESESİ\*

Doç. Dr. Hilal ÖZAY<sup>1</sup>

ÖZET

Ankebût suresinin beşinci ayetinde geçtiği üzere “*her can ölümü tadacaktır.*” Ölüm hukukî açıdan önemli bir olaydır. Çünkü ölüm ile birlikte bir takım hak ve sorumluluklar doğmaktadır. Bu hak ve sorumluluklar daha çok miras konusunda gerçekleşmektedir. Mirasın mûris, vâris ve terike şeklinde üç unsuru bulunmaktadır. Bu unsurlardan terike bu araştırmanın konusu olarak seçilmiştir. Çünkü terikenin doğru bir şekilde belirlenmesi hakların elde edilmesinde ve sorumlulukların yerine getirilmesinde çok önem arz etmektedir. İslâm miras hukukunda ve Türk miras hukukunda terikenin tanımı, kapsamı ve terike üzerindeki haklar araştırıldı, değerlendirildi ve mukayesesi yapıldı. Sonuçta her iki miras hukukunun terike konusunda kendine has uygulamaları dolayısıyla farklılıkları ve benzer yönleri olduğu tespit edildi. Özellikle Türk miras hukukunda borçların terikeye dahil olması, mirasçılarının mirasbırakanın borçlarından sorumlu olması, mirastan ıskat, feragat ve mirası ret haklarının varlığı, terikenin ölümle birlikte hemen vârislere intikal etmesi, vârisleri oluşturan kişiler, alacaklıların korunması; İslam miras hukukunda borçların miras olarak kalmaması ve borçlardan vârislerin sorumlu olmaması, terike üzerindeki haklarda öncelik sıralamasının olması, vasiyetin üçte birle sınırlandırılması dikkat çekmektedir.

**Anahtar Kelimeler:** İslam Miras Hukuku, Türk Miras Hukuku, Terike/Tereke, Mal, Hak, Menfaat.

---

\*Bu çalışma 20-22 Kasım 2021 tarihinde Hamburg-Almanya’da yapılan Asead 8. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumunda sunumu yapılan “İslâm Miras Hukukunda Terikenin Mahiyeti, Kapsamı ve Türk Miras Hukukuyla Mukayesesi” isimli bildirinin değiştirilmiş, geliştirilmiş ve genişletilmiş halidir.

<sup>1</sup>Tokat Gaziosmanpaşa Ün., İslami İlimler Fak, ORCID: 0000-0001-6412-443, hilal.ozay@gop.edu.tr  
Araştırma Makalesi/Research Article, Geliş Tarihi/Received:04/01/2022–Kabul Tarihi/Accepted: 29/01/2022

## THE NATURE AND SCOPE OF ESTATE COMPARISON OF ISLAMIC INHERITANCE LAW AND TURKISH INHERITANCE LAW

### ABSTRACT

As it is stated in the fifth verse of Surah Ankebût, “*every soul will taste death.*” Death is a legally important event. Because with death comes some rights and responsibilities. These rights and responsibilities are mostly about inheritance. Inheritance has three elements as inheritor, heir and estate. Out of these elements, terike was chosen as the subject of this research. Because the correct determination of the estate is very important in obtaining the rights and fulfilling the responsibilities. The definition, scope and rights of estate in Islamic inheritance law and Turkish inheritance law were researched, evaluated and compared. As a result, it has been determined that both inheritance laws have differences and similar aspects due to their unique practices on estate. Especially in Turkish inheritance law, the inclusion of debts in the estate, the heirs being responsible for the debts of the inheritance, the existence of the right to rescind, waive and reject the inheritance, the inheritance to be transferred to the heirs immediately after death, the persons forming the heirs, the protection of the creditors; In Islamic law of inheritance, it is noteworthy that debts are not inherited and the heirs are not responsible for debts, there is a priority order in the rights on the estate, and the will is limited to one third.

**Keywords:** Islamic Inheritance Law, Turkish Inheritance Law, Estate, Property, Rights, Interest.

### GİRİŞ

Her insan için erken ya da geç kaçınılmaz bir sonuç olan ölüm, tabii bir olay olmakla birlikte hukukî de bir olaydır. İnsanların hayatında önemli değişikliklere ve yeni hukukî işlemlerin oluşmasına sebep olur. Bunların başında da miras hükümlerinin uygulanması gelir. Miras konusunda mûris, vâris ve terike olmak üzere üç temel unsur vardır. Terike hem insanın hayatta iken emek edip, çalışıp kazandığı mallarını öldükten sonra istediği, sevdiği ve güvendiği yakınlarına bırakmak istemesi açısından ölen kişi için hem de ölenin geride kalan yakınlarının mirası sorunsuz paylaşmaları bakımından önemlidir. Terike olmadığında mûris de vâris de bulunmaz. Terikenin mahiyetinin ve kapsamının belirlenmesi miras ile ilgili pek çok konuya açıklık getirdiği gibi ve mirasdan kaynaklanan pek çok sorunun doğmasına da engel olur, toplumun huzur ve sükûnuna katkı sağlar. Bu konu, birey ve toplum açısından önemi ve bu konuda müstakil, karşılaştırmalı bir çalışma olmaması nedeniyle araştırma konusu olarak seçildi.

Terike ile alakalı müstakil çalışma olarak İslam miras hukukunda Ebû Zehre'nin, *Ahkâmü't-terikât ve'l-mevârîs*, Ali el-Hafif'in *et-Terike ve'l-hukûkü'l-müteallika bihâ*, Muhammed Abdürrahîm el- Kîşkî'nin *et-Terike ve mâ yete'alleku bihâ mine'l-ḥukûk*, Bedran Ebbü'l-Ayneyn Bedran 'in *Ahkâmü't-terikât ve'l-mevârîs fi 'ş-şeriatî'l-İslâmiyye ve'l-kanun*, *el-Mevsû'atü'l-Fıkhıyyetü'l-Kuveyt*'te “terike” maddesi; Türk miras hukukunda İsmail Özmen'in *Tereke Hukuku Davaları*, Ahmet Ertuğrul Bolak'ın *Uygulamada Miras ve Tereke Hukuku*, Fahrettin Tanju'nun, *Miras hukukunda tereke ve tatbikat* isimli eserleri tespit edildi. İslam miras hukukunda terike konusunda Türkçe müstakil bir çalışmaya rastlanmadı. Ama farklı konularda ve her iki miras hukukunun özelliklerini ve farklarını ele alan akademik çalışmalar (Berki, 1973: 133-158; amlf, 1978: 1-15; amlf, 1980: 223-237; Tuncer, 1996: 1-174; Kıyık, 2006: 1-305; Yazıcı, 2013: 107-134; amlf., 2013: 167-180) bulunmaktadır.

Araştırmada belgesel tarama yöntemi ile her iki hukuk literatüründeki ilgili kısımlar taranarak verileri elde etme, düzenleme, analiz ve senteze tabi tutma, yorumlama ve değerlendirme, son olarak anlamlı bilgiler bütünü haline getirme aşamalarından oluşan bir yol izlendi. Konuyla ilgili klasik fıkıh kitapları yanı sıra akademik kitap, makale, ansiklopedi maddesi, tez ve internet adreslerinden yararlanıldı. Her ne kadar kaynaklarda ilgili kısımlarda bu konunun bahsi geçse de böyle bir çalışma yapılması; terike konusunun pratik ve anlaşılır bir tarzda yeni bir şekilde tasnif edilmesi, dağınık bilgilere kolay ulaşım sağlaması, daha önce bu başlık altında müstakil Türkçe bir çalışma yapılmaması, bu bilgilerin tek bir çalışma altında bir araya getirilmesi ve en önemlisi bu konuda İslam miras hukuku ile Türk miras hukuku arasında mukayese yapılması açılarından önem arz etmektedir.

Konu önce İslâm miras hukukunda terekenin mahiyeti, kapsamı ve terike üzerindeki haklar başlığı altında meşhur dört mezhep ekseninde ele alındı sonra Türk miras hukukunda aynı başlıklara yer verilip aralarında ortak ve farklı hükümlere değinilerek değerlendirilmesi yapıldı.

## 1. İSLAM MİRAS HUKUKUNDA TERİKE

### 1.1. İslam Miras Hukukunda Terikenin Mahiyeti

Terike kelimesi “t-r-k” fiilinden türemiş Arapça bir isim olup çoğulu “terikat”tır. “t-r-k” fiili bırakmak, terketmek, boşlamak, ihmal etmek vazgeçmek (Zebîdî, ts.: 27/91-95; Sarı, ts.: 84) anlamlarına gelir. “et-terke çoğulu terk” kelimesine terkedilmiş, geride bırakılmış, evde kalmış kız, deve yumurtası, civciv çıkmış yumurta kabuğu, zırh başlığı (İbn Düreyd, 1408: 1/1394; İbn Manzûr, ts.: 10/405, 406; Zebîdî, ts.: 27/91-95; Komisyon, 1404-1427: 11/206; Nagârî, 1421: 1/196) denilirken “et-tirke veya et-terike” kelimesine ise ölünün bıraktığı miras (İbn Sîde, 1420: 6/766; Râzî, 1415: 32; İbn Manzûr, ts.: 10/405, 406; Feyyûmî, ts.: 1/75; Zebîdî, ts.: 27/91-95; Komisyon, 1404-1427: 11/206; Sarı, ts.: 84), insanın başkasının hakkı olmaksızın saf olarak bıraktığı şey (Cürcânî, 1405: 79) manası verilir.

Sözlükte “bir şeyin artığı, miras, kül (Mecmau’l-lugati’l-‘Arabiyye, 1400: 11; Sarı, ts.: 3), asıl, kök, geriye kalan şey” (Fîrûzâbâdî, ts.: 227; Komisyon, 1404-1427: 11/207) anlamlarına gelen “el-irs çoğulu irâs” kelimesi ve “et-türâs, el-mîrâs, el-virâs, el-vers” kelimeleri de terike anlamında kullanılır (Halîl b. Ahmed, ts.: 8/234; Ezherî, 1421: 15/85; İbn Sîde, 1420: 10/210; Mutarrizî, ts.: 2/349; Mecmau’l-lugati’l-‘Arabiyye, 1400: 664; Sarı, ts.: 833).

Istılahe olarak terike bir ölünün kendisine ait olmak üzere terk etmiş olduğu mal ve bazı haklar (Sabûnî, 1423: 28; Ali Haydar, 1984: 8; Bilmen, 1985: 5/209; Erdoğan, 1998: 456), başkasının aynî haklarının tealluk etmediği ölünün terkettiği mallar (Nagari, 1421: 1/196), mûrisin başkasının hak ve alacakları dışında bıraktığı mallar (Ali Haydar, 1984: 12) şeklinde tarif edilir. İkinci tarifte özellikle geride bırakılan malın, mutlak değil başkasının aynî hakkının bulunmadığı mal olduğuna dikkat çekilir.

Vefat edenin geride bıraktığı, vârislere intikal eden mal ve haklar için terike, miras, irs, mevrûs kavramları kullanılır (Berki, 1986: 27; Döndüren, 1977: 309, 320). Bu kavramların her birine farklı anlam da verilir. Terikeye vefat edenin kendisine ait olmak üzere terk ettiği mallar, irs ve mirasa ise vefat edenin terikesinden yakınlarına intikal eden mallar denilir (Bilmen, 1985: 5/209). Bu tanımda terike miras kavramından daha kapsamlıdır.

Terikeyi Hanefiler; başkasının aynî hakkı bulunmayan saf mallardan ölünün terkettikleri (Bedran, ts.: 32; Kişkî, 1387: 57; Komisyon, 1404-1427: 11/206; Tan, ts.: 430) şeklinde tarif ederler. Bu tarife göre başkasına ait bir mal ariyet, vedia, rehn sebebiyle terike içerisinde bulunması halinde mülkiyeti mûrise ait olmadığı için terikeye dahil olmaz, o malın bizzat kendisinin (aynının) sahibine iade edilmesi gerekir.

Malikî, Şafîî ve Hanbelîlerden oluşan Cumhur terikeyi, mutlak olarak sabit olmuş haklar ve mallardan ölünün geride bıraktığı her şey (Şirbînî, ts.: 3/3; Cürcânî, 1363: 4; Kişkî, 1387: 45; Komisyon, 1404-1427: 11/206; Tan, ts.: 430) olarak tarif eder. Cumhûra göre mirâs ile terike arasında kapsam bakımından fark vardır. Terike bir kimsenin vefatından sonra bıraktığı şeylerin tamamı iken miras vârislerin aldığıdır. Bırakılan maldan vefat eden kimsenin techîz-tekfîn masrafları, borçları ve vasiyeti için ödenecek paralar mirâsçılara ulaşmadığı için bunlar terikeden sayılsa da mirâstan sayılmaz. Dolayısıyla Cumhûra göre terike kavramı mirâstan daha kapsamlıdır. Hanefiler ise terike ile mirâsı aynı anlamda kullanırlar. Ancak yapmış oldukları tanımdan da anlaşılacağı üzere, mirâsçılar dışındaki kimselere ödenecek malları terikeden/mirâstan saymazlar (Karaman, 1991: 1/373; Komisyon, 1404-1427: 11/206; Tan, ts.: 430).

## 1.2. İslam Miras Hukukunda Terikenin Kapsamı

Terikenin kapsamı tariflerden hareketle mezhepler arasında farklıdır. Cumhur mûrisin geride kalan mallarını, mutlak haklarını ve mefaatlerini terike kapsamına alırken Hanefiler terikeyi sadece mallar ve mallara bağlı haklara hasrederler (Zuhaylî, 1404: 8/270; Tan, ts.: 430). Dolayısıyla mûrisin hayattayken sahip olduğu malların terike olduğunda mezhepler arasında ihtilaf yoktur (Hafif, 1431: 7). Fakat mûrisin hayattayken sahip olduğu hakların ve menfaatlerin terike sayılıp sayılmadığında farklı iki görüş vardır.

Birinci görüş Hanefilere aittir. Bunlara göre terike kapsamı diğerlerine göre daha dardır. Mûrisin geride bıraktıklarından üzerinde bir başkasının aynî hakkı olmayan menkul ve gayrimenkul mallar, mûrisin alacakları ile lehine tahakkuk etmiş bulunan diyet ve tazminat bedelleri gibi mali haklar, mûrise ait (alacağına karşılık tuttuğu) rehni ve satılıp da bedeli ödenmemiş bulunan malı yanında alıkoymak gibi mali yönü fazla olan haklar, irtifak hakkı; geçme (mürur) hakkı, sulama (şürb) hakkı, su içme (şefeh) hakkı, su alma (mecra) hakkı, kat çıkma (teallî) hakkı, suyu tahliye etme (mesîl) hakkı, civâr hakkı gibi mala tabii haklar terikeye dahildir, mirasçılara geçer (Ali Haydar, 1984: 12; Bilmen, 1985: 5/222; Ebû Zehre, ts.: 48; Kişkî, 1387: 57, 58; Zuhaylî, 1404: 8/270; Döndüren, 1977: 316; Aktan, 1991: 64; Karaman, 1991: 1/374; Komisyon, 1404-1427: 11/208; Hafif, 1431: 8; Koçak, vd. 2014: 334). Ayıp, tayin ve vasıf muhayyerliği gibi kişisel tercihlerle ilgili olmayıp doğrudan mal ile ilgili olan muhayyerlikler de terike kapsamındadır (Ali Haydar, 1984: 12; Bilmen, 1985: 5/222; Ebû Zehre, ts.: 49; Zuhaylî, 1404: 8/270; Döndüren, 1977: 316; Aktan, 1991: 64; Komisyon, 1404-1427: 11/207, 208; Koçak, vd. 2014: 334).

Başkasının aynî hakkı bulunan mallar terikeye dahil değildir. Mesela; mûrise başkasının rehin olarak bıraktığı malları, mûrisin ölmeden birisine parasını alıp başkasına sattığı fakat teslim etmediği mal ile ölmeden önce teslim aldığı ama parasını vermediği mallar, karısına mehir olarak tayin ettiği mallar bu şekildedir (Şelebî, 1985: 49). Mûris hayattayken bu mallar üzerinde herhangi bir tasarrufta bulunmadığı gibi öldüğünde de malları arasında yer alsada mülkiyetinde olmadığı için bunları miras olarak bırakamaz. Bu mallara hakkı taalluk eden kimseler öncelikle terikedeki kendi mallarını almaya yetkilidirler. Mûrisin borcunun teminatı olarak başkasına rehin bıraktığı malı ve satıcının elinde bulunan fakat mûrisin parasını ödediği mallar ise terikeye dahil olur. Aynında mûrisin hakkının bulunmadığı mallar da terikedeki sayılmaz. Mesela mûrisin ölmeden önce çaldığı, gasp ettiği, ödünç veya emanet aldığı mallar ki bunlar terikeye dahil değildir, vârislere intikal etmez. Mal sahipleri mallarını diğer alacaklılardan önce almaya hak sahibidirler.

Hanefilere göre yine kira ve ariyet gibi hukukî işlemlerden doğan menfaat hakkı, kazf davası açma hakkı, velâyet, vekâlet, vediâ, hidâne, vazife, hilâfet gibi şahsa bağlı (kişinin şahsı ile kâim olan) haklar ile şart, görme ve aldanma muhayyerliği gibi doğrudan hukuki işlemin tarafı olan şahsın kişisel tercihleriyle veya talebiyle elde edilen muhayyerlikler ve şufâ hakkı, vasiyette bulunma ve vasiyeti kabul hakkı gibi malî ve şahsî hak birlikte olup şahsî hakkın galip olduğu haklar da terikeye girmez ve miras olarak bırakılamaz (Ali Haydar, 1984: 12; Bilmen, 1985: 5/223; Ebû Zehre, ts.: 53; Kişkî, 1387: 62; Zuhaylî, 1404: 8/270; Döndüren, 1977: 316; Aktan, 1991: 64; Karaman, 1991: 1/374; Komisyon, 1404-1427: 11/207; Hafif, 1431: 8-13; Koçak, vd. 2014: 334). Aynı şekilde evlendirme hakkı, kabul muhayyerliği, hibeden rücu hakkı, velâ, fuzûlinin alışverişine icazet verme hakkı, vakıf gelirleri ve mühlet verme hakları terikeye dahil değildir (Ali Haydar, 1984: 12; Bilmen, 1985: 5/223; Zuhaylî, 1404: 8/270).

Özetle Hanefilere göre şahsa bağlı, kullanılmasında kişilik ve karakterin amil olduğu, objektif bir menfaat sağlamayan sadece sübjektif tercihlere bağlı olan haklar terikeden sayılmazken şahsa bağlı olmayan kullanılması sübjektif tercihlere bağlı olmayan yani kullanılmasyla objektif menfaatler sağlanan haklar terikeden sayılır ve mirasçılara intikal eder (Ali Haydar, 1984: 12; Aktan, 1991: 64).

İkinci görüş çoğunluğu oluşturan Malikî, Şafî ve Hanbelîlere aittir. Bunlara göre terikenin kapsamı daha geniştir. Çünkü terike vefat eden bir kimsenin bıraktığı mallar ve haklardır (Ebû Zehre, ts.: 52; Bedran, ts.: 32, 33; Kişkî, 1387: 59, vd.; Zuhaylî, 1404: 8/269; Aktan, 1991: 64; Karaman, 1991: 1/373; Tan, ts.: 430). Memuriyet gibi tamamen şahsi haklar dışında mal, menfaat ve hakların tamamı terikeye dahildir (Ebû Zehre, ts.: 53; Döndüren, 1977: 316; Koçak, vd. 2014: 334). Mâlikîlere göre hakların terikeye dahil olabilmesi için bölünebilir olması da gerekir. Mesela evlendirme velâyeti gibi bölünemeyen haklar terikeye girmez (Ebû Zehre, ts.: 52; Kişkî, 1387: 62; Karaman, 1991: 1/373). Tamamen şahsa bağlı hakların mûrisin vefatı ile sona ereceği ve terikeye dahil olmayacağı konusunda fakihler arasında ihtilaf yoktur (Ebû Zehre, ts.: 53; Kişkî, 1387: 63; Şelebî, 1985: 41; Haffif, 1431: 9). Zira şahsın ölmesiyle bu haklar da yok olur.

Mezhepler arasında ihtilafın sebebi konuyla ilgili hadisin “*Bir kimsenin ölümünden sonra bıraktığı malları vârislerine aittir*” (Buhârî, 1412: “Ferâiz”, 4, No. 6731; Ebû Dâvûd, 1412: “Ferâiz”, 8, No. 2899) ve “*Bir kimsenin ölümünden sonra bıraktığı malları ve hakları vârislerine aittir*” (Buhârî, “Ferâiz”, 4, No. 6731; Ebû Dâvûd, 1412: “Ferâiz”, 8, No. 2899; İbn Mâce, 1412: “Ferâiz” 9, No. 2738) şeklinde iki şekilde rivayet edilmesidir. Hanefilerden bir grup birinci rivayeti esas alır ve “hak” kelimesinin râvî tarafından sonradan ilâve edildiği görüşündedir. Diğer bir grup da hadisin metninde hak kelimesinin mevcut olduğunu kabul eder ama hak terimini mala bağlı hak olarak tevil eder (Ebû Zehre, ts.: 51; Kişkî, 1387: 65, 69; Aktan, 1991: 65; Karaman, 1991: 1/374). Cumhur ise mal ve hakk kelimesinin geçtiği rivayeti esas alır.

Terikenin belirlenmesinde mezheplerin mal kavramına verdikleri anlam da önemlidir. Hanefilere göre mal insan tabiatının kendisine meylettiği ve hacet vakti için biriktirilen şeydir (Mecelle, md.126). Bir nesnenin mal niteliği taşıması için iki temel unsura sahip olması gerekir. Birincisi insanların bir ihtiyacını gidererek fayda temin etmesi ve örfen iktisadî bir değer taşımasıdır. Malın ikinci unsuru müstakil bir fizikî varlığının bulunmasıdır. Bu unsur, bilhassa bir malın kullanılması ile elde edilecek faydayı ifade eden “menfaat”i mal tanımının dışında bırakmaktadır. Diğer üç mezhep Hanefilerden farklı olarak malın tanımında "iddihar ve ihraz edilme", yani "fiziki bir varlığa sahip olma" unsurunu esas almaz ve bu nedenle de menfaati de mal kabul ederler (Ebû Zehre, ts.: 50; Kişkî, 1387: 49; Hacak, 2003: 27/462).

Cumhur, menfaatleri mal kapsamında gördüğü için bir kimsenin sahip olduğu menfaatleri vefatından sonra terikesi içerisine dahil eder. Hanefiler ise menfaatleri maldan saymazlar. Dolayısıyla bir kimse vefat ettiğinde sahip olduğu milk-i menfaatler terikesi içerisinde yer almaz. Bu görüş farklılığının bir neticesi olarak, Hanefî mezhebine göre icâre akdi, akdin taraflarından birinin vefat etmesi ile sona erer.

Cumhûr ise tarafeynden birinin vefat etmesi halinde icâre akdinin sona ermeyeceğini bu akidden doğan hakların terike olarak vârise intikal edeceğini söyler (Zeylaî, 1313: 5/144; Ebû Zehre, ts.: 49; Tan, ts.: 433).

Her iki görüş birlikte düşünüldüğünde taşınır, taşınmaz mallar, şahsa bağlı olmayan haklar, alacaklar, diyet ve tazminatlar terike kapsamına girerken mûrisin geride bıraktığı borçları terike kapsamında yer almaz. Diğer bir ifadeyle vârisler mûrisin borçlarına mirasçı olmazlar.

### 1.3. İslam Miras Hukukunda Terike Üzerindeki Haklar

İslam miras hukukuna göre bir kimse vefat ettiğinde geride kalan terikesi üzerinde mûrisin, mûsâ lehine, mûrisin alacaklılarının ve vârislerin hakkı vardır. Bu haklar öncelik bakımından aynı derecede değildir. Bunların öncelik sıralamasında mezhepler arasında farklı görüşler vardır. Hanefilerde tercih edilen görüşe ve Hanbelîlere göre terike üzerindeki haklar öncelik sırasına göre techîz ve tekfîn, borçlar (mutlak borç), vasiyet ve mirasçılardan hakkı şeklindedir. Öncelikle mûrisin kefenlenme ve defnedilme masrafları kendi malından karşılanır. Daha sonra terikeden kalan kısımdan mûrisin varsa borçları ödenir. Borçlar çıkarıldıktan sonra kalan terikeden mûrisin vasiyeti varsa yerine getirilir. Vasiyet de çıktıktan sonra terikeden kalan kısım vârislere dağıtılır (Serahsî, ts.: 29/137; Kâsânî, 1402: 4/222; Buhûtî, 1402: 4/403, 404; Mevsilî, ts.: 2/554; Ebû Zehre, ts.: 47, 48; Bedran, ts.: 54, 57; Kişkî, 1387: 82; Şelebî, 1985: 38; Karaman, 1991: 1/377; Komisyon, 1404-1427: 11/210; Hafif, 1431: 20, 21). Hanefiler, mûrisin aynî borçlarını terike kapsamına almadıkları için ödemede de bunları sırlamaya koymazlar. Bunlar, terikeye dahil olmadığı için en başta terike içerisinde çıkarılır. Sonra terike üzerindeki haklar sırayla yerine getirilir. Çünkü bu mallar mûrise ait değildir ve mûris sağ iken de bunlar üzerinde tasarruf etme yetkisine sahip değildir ve öldükten sonra da mirasçılara bırakamaz.

Malikî, Şafî ve Hanefilerden bazılarında göre terike üzerindeki hakların öncelik sıralaması mûrisin aynî borçları, techîz ve tekfîn masrafları, mutlak borçları, vasiyeti, vârislerinin hakları şeklindedir (Haraşî, ts.: 8/97; Şirbînî, ts.: 3/3; Bedran, ts.: 57; Kişkî, 1387: 80; Aktan, 1991: 65; Karaman, 1991: 1/375; Komisyon, 1404-1427: 11/210; Şelebî, 1985: 38; Hafif, 1431: 20). Terikeden önce muayyen bir mal borcu varsa o verilir, teslim edilir, sonra cenaze giderleri ödenir, kalan mallardan deyn borçları (zimmette sabit olan para veya mislî eşya borcu) ifa edilir, vasiyet varsa kalan malın üçte birinden vasiyet yerine getirilir, vasiyetin infazından sonra kalan mallar mirasçılara intikal eder. Her iki görüş aynî borçların öncelikle terikeden çıkarılması noktasında birleşir.

Mûrisin cenazesinin yıkanma, kefenlenme, taşınma, kabir yeri, defn masrafları techîz ve tekfîn masraflarıdır (Bilmen, 1985: 5/214; Bedran, ts.: 56; Kişkî, 1387: 93; Zuhaylî, 1404: 8/271; Hafif, 1431: 22-25; Tan, ts.: 434). Terikeden techîz tekfîn masrafları ve yukarıda bahsi geçen borçlar verildikten sonra, vefat eden kişinin varsa vasiyeti ifa edilir. Vasiyet cenaze masrafları ve borçlardan arta kalan malın üçte birlik kısmı aşmayacak şekilde yerine getirilir. Fakat vefat eden kişinin hiç vârisi bulunmazsa bütün malını vasiyet edebilir ya da vârisi bulunur da terkenin üçte birinden fazlasını mûsâ lehe verilmesine razı olursa, mûris üçte birden fazla vasiyette bulunabilir (Serahsî, ts.: 29/137; Bilmen, 1985: 5/219; Ali Haydar, 1984: 16, 17; Kişkî, 1387: 165, vd.).

Bundan sonra miras taksiminde hazır bulunan, fakat vâris olmayan yakınlar, yetimler ve yoksullara sadaka verilerek onların da gönlünün alınması tavsiye edilir (en-Nisâ, 4/8). Son olarak terikeden kalan vârislere taksim edilir.

Terikenin mülkiyetinin vârislere geçiş zamanı konusunda mûrisin borcunun olup olmadığı üzerinde durulur. Mûrisin borcu olmadığına terikenin mülkiyetinin hemen vârislere geçtiğinde mezhepler arasında görüş ayrılığı yoktur. Fakat mûrisin borcu olduğunda intikalın zamanı konusunda mezhepler arasında da mezhepler içerisinde de farklı görüşler vardır (Ebû Zehre, ts.: 19, vd.; Bedran, ts.: 45, vd.; Komisyon, 1404-1427: 11/212; Hafif, 1431: 25, vd.). Hanefilere göre mûrisin borcu terikenin tamamını kapsarsa, bu durum vârisin terike üzerindeki mülkiyet hakkını engeller. Çünkü vâris mûrisin ihtiyacından fazla olan kısımda onun halefi olur, onun yerine geçer. Mûrisin malı da sahihsiz kalmaz. Fakat borç terikenin tamamını kapsıyorsa mala mûrisin ihtiyacı var demektir. “Aslın” varlığı kendi yerine geçen kişi hakkında hükmün ortaya çıkmasına engel olur. Bu durumda mal sahihsiz bir mal olarak kalır denilemez. Çünkü mûrisin ihtiyacı devam ettiği için mûrisin malındaki mülkiyeti de hükmen devam eder. Hanefilerin bu konudaki delilleri Allah Teâlâ’nın “...yapılan vasiyetin yerine getirilmesi ve borcun ödenmesinden sonra...” (en-Nisâ, 4/11, 12) ayeti ve Hz. Ali’nin “Siz vasiyeti borçtan önce kabul ediyorsunuz. Halbuki ben Resûlullah (s.a.v.)’in vasiyetten önce borcun ödenmesine başladığını gördüm” (Ahmed b. Hanbel, ts.: 1/79, No. 595; Beyhakî, 1344: 6/268, No. 12940; Tirmizî, ts.: “Vasâyâ”, 6, No. 2122) şeklindeki rivayetidir. Allah Teâlâ bu ayette miras zamanını borcun ödenmesinden sonra olarak belirlemiştir. Bu hüküm kendisi için belirlenen zamandan önce var olamaz. Mûrisin borçluluğunun devam etmesi onun hükmen hayatta olması durumu gibidir. Mûrisin borcu terikenin tamamını kapsamıyorsa; Ebû Hanife’nin (ö.150/767) ilk görüşüne göre hüküm yine böyle fakat son görüşüne göre hiçbir halde borç mirasçının terikedeki mülkiyet hakkını ve mirasın vârislere intikaline engel değildir. Çünkü mirasçı mal konusunda miras bırakan kişi, mal ise rehin bırakılan şey gibidir. Mûris nasıl hayattayken hem mallara mâlik hem de borçlu olabiliyorsa vâris için de bu mümkündür (Serahsî, ts.: 15/34, 29/137; Bilmen, 1985: 5/219; Ebû Zehre, ts.: 21, vd.; Bedran, ts.: 45, vd.; Komisyon, 1404-1427: 11/212, 213; Zuhaylî, 1404: 8/273; Hafif, 1431: 40, vd.). Bazı Hanefiler, Malikîler ve Hanbelîlerde bir rivayete göre “...yapılan vasiyetin yerine getirilmesi ve borcun ödenmesinden sonra...” (en-Nisâ, 4/11, 12) ayetinden dolayı terikenin mülkiyeti borç ödeninceye kadar vârislere intikal etmez. Borç mûrisin zimmetinde kalır. Bazı Hanefiler, Şafiîler ve Hanbelîlerden diğer bir görüşe göre borç terekeyi kapsasa da kapsamasa da terikenin mülkiyeti mûrisin ölümüyle vârislere hemen geçer (Bedran, ts.: 45, vd.; Komisyon, 1404-1427: 11/212, 225; Hafif, 1431: 48, vd.). Vârisler terike üzerinde tasarrufta bulunabilirler.



## 2. TÜRK MİRAS HUKUKUNDA TEREKE

### 2.1. Türk Miras Hukukunda Terekenin Mahiyeti

Tereke kelimesi Arapça'da terike kelimesinde bir harf değişikliği yapılarak oluşturulmuş bir kelimedir. Sözlükte terekeye mirasbırakanın mirasçılara geçen kalıtı, malvarlığı (Yılmaz, 1996: 812) miras, kalıt, bırakıt (İnan & Ertaş, 2000: 67; Özcan, 1985: 532, 786; Özmen, 2010: 9), bırakı (Serozan & Engin, 2004: 80) ve ölen bir kimseden kalan her şey (Komisyon, 1988: 2/1457) gibi anlamlar verilir.

Istılahta, hukuk doktrininde miras bırakanın ölümü ile değiştirilemeyen, sabitleşen malvarlığı (Serozan & Engin, 2004: 80; Ayan, 2005: 8), ölen kimsenin mirasçılara intikal edebilen mal, hak, borç ile hukuki ilişkilerinin bütünü (İmre & Erman, 2011: 9; Antalya & Sağlam, 2015: 33; Özcan, 1985: 532, 786), miras bırakanın ölümü ile mirasçılara intikal eden, şahsına bağlı olmayan ve parasal değer taşıyan hak ve borçlar bütünü (Dural & Öz, 2009: 8) olarak ifade edilir. Terekeye dahil olan haklar malvarlığı haklarıdır, şahsa bağlı haklar değildir (İmre & Erman, 2011: 9). Malvarlığı haklarından miras yoluyla geçmeyenlerde vardır. Kişiyeye bağlıdır ve hak sahibinin yalnız hayatı boyunca devam eder, ölümü ile sona erer. Mesela intifa, irat, sükna hakkı, nafaka alacağı hakkı böyledir (MK md. 797/1, 823/3).

Sözlükte birine ölen bir yakınından kalan mal mülk, para veya servet ve bir neslin kendinden sonra gelen nesle bıraktığı şey (Komisyon, 1988: 2/1029); istılahta gerçek bir kişinin ölüm veya ölüme benzer hâller gerçekleştiğinde mirasçılara geçen malları, hakları, alacak ve borçları ile özel hukuk ilişkilerinin tümü (Kocayusufpaşaoğlu, 1978: 30; Dural & Öz, 2009: 5, 8; Yılmaz, 1996: 552; Kalaycı, 2012: 5) anlamında kullanılan miras kelimesi ile tereke doktrinde zaman zaman aynı anlama gelecek şekilde kullanılır (İmre & Erman, 2011: 9; Kocayusufpaşaoğlu, 1978: 30; Serozan & Engin, 2004: 74; Ayan, 2005: 8; Kalaycı, 2012: 5). Bu iki kelime birbirinin eş anlamlısı değildir ama tamamen birbirinden farklı kavramlar da değildir. Miras kavramına, tereke kavramından daha kapsamlı bir anlam verilir. Miras kavramıyla, miras bırakanın ölümü ile geride bıraktığı değerler (mallar, haklar, alacaklar, borçlar ve özel hukukî ilişkiler) ifade edilmekle birlikte, mirasın intikali, mirasçılara geçişi de anlaşılır (Kocayusufpaşaoğlu, 1978: 30; Öztan, 2007: 13; Kalaycı, 2012: 5). Aynı zamanda miras mirasbırakanın mirasçılara geçen bütün yetkilerini kapsadığı ifade edilir (Ayiter & Kılıçoğlu, 1989: 40). İktisadî anlamda değeri olan yani para ile ölçülebilmesi mümkün olan haklar ve borçlar tereke içerisinde yer alırken; parasal değer taşıyıp taşımadığına bakılmaksızın mirasçılara intikali mümkün olan her türlü unsur miras kavramına dahil edilir (Ayiter & Kılıçoğlu, 1989: 40; Köseoğlu, 2019: 4). Bu açıdan tereke miras kavramından daha dar kapsamlıdır. Fakat miras terimi, kişinin ölümü anında mirasçılara ve vasiyet alacaklısına geçebilecek bütün malları, hakları, borçları ve yükümlülükleri ile hukuksal durumu (Özmen, 2010: 9), terike kavramı ise ölen kişinin geriye bıraktığı taşınır veya taşınmaz malları ile cismanî olmayan ancak para ile ölçülebilen (Ayiter & Kılıçoğlu, 1989: 40; Bolak, ts.: 319; Özmen, 2010: 9) hak ve alacaklarını, borçlarını (Bolak, ts.: 319; Özmen, 2010: 9; Gençcan, 2008: 178) anlatmak için kullanılarak her iki kavram birbirinin yerine kullanılmaktadır.

Tereke ile aynı anlamda kullanılan bir diğer kavram ise malvarlığıdır (İnan & Ertaş, 2000: 10; Kocayusufpaşaoğlu, 1978: 31; Antalya & Sağlam, 2015: 34; Gençcan, 2008: 124, 125). Miras bırakanın ölümünden sonra mal varlığının mirasçılara geçeceği düşünülmeyle birlikte, bir kimsenin sağlığında sahip olduğu mal varlığı ile tereke aynı anlama gelmez (Kocayusufpaşaoğlu, 1978: 31; Dural & Öz, 2009: 8). Mal varlığı, kişinin değerinin parayla ölçülmesi mümkün olan hakları ve borçlarıdır (İnan & Ertaş, 2000: 10; Ayan, 2005: 5). Bu mal ve haklardan miras yoluyla intikali mümkün olanları miras hukukunun konusu olur. Bunlardan aktifini hakların, pasifini borçların oluşturduğu malvarlığı, kişinin ölümü ile birlikte sabit duruma geçer ve mirasçılara intikal eder ve bundan sonra da tereke adını alır (Ayan, 2005: 5).

Ölüm hâlinde mirasçılara geçen tereke ile sağken mirasbırakanın sahip olduğu malvarlığı her zaman birbirini karşılamaz. Bu açıdan tereke ile mal varlığı aynı anlama gelmez. Mirasbırakanın sağlığında malvarlığında yer aldığı hâlde, ölümünden sonra terekesine dâhil olmayan özel hukuk ilişkileri olduğu gibi; malvarlığında yer almayan, fakat terekede bulunabilen, malî değeri olan özel hukuk ilişkileri de vardır. Yani hak, alacak veya borç her zaman terekeye dâhil olmaz (Kocayusufpaşaoğlu, 1978: 31; Şener, 1988: 75; Serozan & Engin, 2004: 80). Malvarlığı ile tereke arasındaki bu farklılık genelde şahsa bağlı ilişkilerin ölüm ile sona ermesinden kaynaklanır (İnan & Ertaş, 2000: 10; Kocayusufpaşaoğlu, 1978: 31; Antalya & Sağlam, 2015: 34; Dural & Öz, 2009: 8). Dolayısıyla mal varlığı ile tereke farklı kavramlardır.

## 2.2. Türk Miras Hukukunda Terekenin Kapsamı

Türk miras hukukunda da terekenin belirlenmesi ve kapsamı özellikle saklı pay sahiplerinin hisseleri ve mirasbırakanın tasarruf oranı açısından önemlidir. Bu itibarla öncelikle terekenin kapsamının tespitine yönelik aktif ve pasiflerin nelerden oluştuğu, terekeye dahil olan ve olmayan değerler, eklenmesi gerekenler belirlenir. Terekenin intikalinde genel kural, mirasbırakanın devri ve intikali mümkün özel hukuk ilişkilerinin mirasçılara geçebileceği, şahsa bağlı haklarının ise ölümüyle son bulacağı şeklindedir (Dinç, 2020: 39). Mirasbırakanın hak ve borçları mirasçılara geçeceği gibi, mirasbırakanın hayatta iken bu mal ve haklar üzerinde sahip olduğu talep ve dava hakları da mirasçılara intikal eder (Cebeci, 2011: 6). Mirasbırakanın malvarlığında yer almasına rağmen onun şahsına bağlı olduğu için terekesinde yer almayan haklar vardır. Mesela; belirli bir kişi lehine düzenlenmiş sigorta sözleşmesi, tarafların kişisel özelliklerinin önem taşıdığı hukuki ilişkilerden olan iş sözleşmesi, vekalet sözleşmesi, ariyet alanın ariyet hakkı, bağışlama taahhüdünden doğan alacak ve borçlar bu kapsamdadır (Kocayusufpaşaoğlu, 1978: 31; Antalya & Sağlam, 2015: 38; Dural & Öz, 2009: 8). Yine, mirasbırakanın malvarlığında yer alır ama şahsına bağlı bir hak olduğu için onun ölümü ile sona eren hukukî ilişkiler arasında intifa hakkı (MK md. 797), sükna hakkı (MK md. 823), nafaka hakkı (MK md. 176) gibi haklar terekeye girmez (İmre & Erman, 2011: 327; İnan & Ertaş, 2000: 10; Ayiter & Kılıçoğlu, 1989: 41; Şener, 1988: 77; Bolak, ts.: 320; Dural & Öz, 2009: 8; Özmen, 2010: 438; Öztan, 2007: 15). Ana ve babanın çocuğun malları üzerindeki kullanma hakkı (TMK md. 354) da mirasçılara geçmeyen haklardandır (Şener, 1988: 78).

Nitelikleri bakımından malvarlığı hukukunu ilgilendirdikleri hâlde adî ortaklıktaki (BK md. 535/1/2) ve aile şirketindeki (TMK md. 382) paydaşlık hakları mirasçılara geçmez (İnan & Ertaş, 2000: 11; Ayiter & Kılıçoğlu, 1989: 41; Şener, 1988: 78).

Mirasbırakanın ölümü nedeniyle doğrudan mirasçılarının kazandıkları haklar vardır. Bu haklar mirasbırakanın şahsında doğmaz ama onun ölümü üzerine mirasçılarının şahsında doğar, bunlar terekeye girmez (Kocayusufpaşaoğlu, 1978: 37; Dural & Öz, 2009: 11, 12). Bunlar bizatihi mirasçının haklarıdır. Mesela; ölenin aylığa hak kazanan mirasçılarının verilen ikramiye ile dul ve yetim aylıkları terekeye dâhil değildir (İnan & Ertaş, 2000: 9; Kocayusufpaşaoğlu, 1978: 37; Şener, 1988: 78; Dural & Öz, 2009: 11; Özmen, 2010: 439, 440). Borçlar Kanunu'nun 45/2'inci maddesi gereğince destekten yoksun kalma tazminatı ve ölüm halinde ölenin yakınlarına BK md. 47 gereğince tanınan manevî tazminat talebi hakkı da terekeye girmez (İnan & Ertaş, 2000: 9; Kocayusufpaşaoğlu, 1978: 37; Dural & Öz, 2009: 12; Şener, 1988: 78).

Mirasbırakanın bizzat kendisine ait olan manevî tazminat talebi, mirasbırakan tarafından ileri sürülmüş olmadıkça terekeye dâhil değildir (TMK md. 25). Ölüm sebebiyle mirasçılarının açacağı manevî tazminat davası (BK md. 47) hakkı da terekeye dâhil haklardan değildir (İnan & Ertaş, 2000: 9; Dural & Öz, 2009: 9; Şener, 1988: 78). Malvarlığı dışında kalan hak ve borçlar mirasçılara geçmez, bu sebeple terekede de yer almaz. Mesela; evlenmenin butlanını iddia hakkı, nafaka talebi, dernek üyeliği, temsil yetkisi, velâyet ve vesayet hakkı gibi mirasbırakanın ölümü ile sona eren hukukî ilişkiler tereke kapsamına girmez ve mirasçılara intikal etmez (İnan & Ertaş, 2000: 9; Ayiter & Kılıçoğlu, 1989: 41; Şener, 1988: 78; Dural & Öz, 2009: 11, 391; Özmen, 2010: 440). Mirasbırakanın hayattayken sahip olduğu hak ve borçlardan, yalnızca ölümle sona ermeyen, intikale elverişli olanları terekeye dahil olur mirasçılara intikal eder.

Diğer taraftan, malvarlığı kavramına girmedikleri hâlde, kişi ve aile hukukuna dâhil olan bazı hukukî ilişkiler terekeye dahil edilir ve mirasçılara geçer (İmre & Erman, 2011: 326; Şener, 1988: 77; Öztan, 2007: 14). Örneğin; daha önce açılmış bir evlenmenin butlanı davasına (TMK md. 159) devam hakkı, babalık davası (TMK md. 301/2), soybağının reddi davasının açılması ve çocuğun tanınmasının iptali davası mirasçılara geçer (İmre & Erman, 2011: 327; İnan & Ertaş, 2000: 10, vd.; Kocayusufpaşaoğlu, 1978: 35; Şener, 1988: 77; Dural & Öz, 2009: 11). Benzer şekilde boşanma davası açma hakkı kural olarak mirasçılara geçmez iken, boşanma davası devam ederken ölen eşin mirasçıları bu davaya devam edebilir (TMK md.181) (Köseoğlu, 2019: 6). Maddi değeri olmayan ama manevî değeri olan şeyler de tereke olabilir (Şener, 1988: 76; Öztan, 2007: 14; Kalaycı, 2012: 8). Mesela; hatıra niteliğindeki mektup, takdirname, diploma, madalya, nişan, kupa, resim gibi mallar da terekeye dâhildir ve Türk Medenî Kanununun 653'üncü maddesi kapsamında mirasçılara geçer (Şener, 1988: 76). Mal varlığında yer almayan denkleştirmeye tabi mallar da bu çerçevede değerlendirilebilir.

Terekenin fiili değeri, terekeye dahil olanlardan aktifler ve pasiflerin belirlenmesi ile ortaya çıkar belirleme sonucunda ortaya çıkan sonuç gerçek tereke olur (Kalaycı, 2012: 8). Mülkiyet hakkına konu olan (Öztan, 2007: 15; Gençcan, 2008: 178) taşınır ve taşınmaz mallar, mirasbırakanın zilyetliğindeki mallar (İmre & Erman, 2011: 9; Ayiter & Kılıçoğlu, 1989: 41; Şener, 1988: 77; Öztan, 2007: 15), irtifak ve rehin gibi aynî haklar (Dural & Öz, 2009: 392; Özmen, 2010: 10), aynî hak dışı şahsî hak niteliğindeki haklar, fikrî haklar (Bolak, ts.: 322; Şener, 1988: 76; Gençcan, 2008: 178), markaların korunması hakkındaki mevzuat kapsamına giren haklar, doğmuş ve ileride doğacak haklar, dava açılmamış olsa bile maddî tazminat davalarına ilişkin dava hakkı (Özmen, 2010: 10; Kalaycı, 2012: 8), mirasbırakanın denkleştirmeye ve tenkise tabi olarak yaptığı kazandırmaları (Gençcan, 2008: 409) terekenin aktifini; mirasbırakanın cenaze giderleri, borçları, rehinleri, ipotekleri, yükümlülük ve taahhütleri, terekenin mühürlenmesi ve yazımı giderleri mirasbırakan ile yaşayan ve onun tarafından bakılan kimselerin üç aylık geçim giderleri, sağ kalan eşin değer artış payı alacağı, sağ kalan eşin katılma alacağı ise terekenin pasifini oluşturur (Özmen, 2010: 10; Gençcan, 2008: 419). Aktiflerden pasiflerin çıkarılması sonucu elde edilen terekeye de “net tereke” (Antalya & Sağlam, 2015: 272; Baygın, 2008: 149; Gençcan, 2008: 419) ya da “safî tereke” (Baygın, 2008: 149) denir. Bu ayırım, terekenin miras hukuku kapsamında mirasçılara geçen mal ve hakların neler olduğunu belirler.

Aktiflerden pasiflerin çıkarılması işleminden sonra elde edilen net terekeye TMK md. 508’de belirtilen tenkise tabi sağlararası karşılıksız kazandırmalar, ki bu kazandırmaların neler olduğu TMK md. 565’de düzenlenmiştir, ayrıca TMK md. 509’da belirtilen hâllerde sigorta alacakları ile TMK md. 669’da düzenlenen denkleştirmeye tabi kazandırmalar eklenir. Net terekeye eklenen bu değerlerin neticesinde ulaşılan sonuç tenkise esas alınan tereke olur (Kocayusufpaşaoğlu, 1978: 376, vd.; Serozan & Engin, 2004: 143, vd.). Tenkise esas olan terekenin belirlenmesinde farklı bir sıralama da yapılır. Terekenin aktif kısmını oluşturan mevcutlara eklenecek olan ve kanunda belirtilen değerler eklendikten sonra elde edilen “gayrisafi ya da brüt” terekeden pasifler çıkarılır. Elde edilen bu tereke, tenkis hesaplamalarında esas olur (Kurtbaş, 2016: 35). Saklı pay sahiplerinin saklı payları ve mirasbırakanın tasarruf oranlarında bu tereke dikkate alınır.

### **2.3. Türk Miras Hukukunda Tereke Üzerindeki Haklar**

Türk Medenî Kanununda, mirasçılar, mirasbırakanın ölümü ile mirası aktifleriyle pasifiyle bir bütün olarak kazanır. (TMK md. 599/1). Yine Kanuna göre, mirasçılar, mirasbırakanın aynî haklarını, alacaklarını, diğer malvarlığı haklarını, taşınır ve taşınmaz üzerindeki zilyetliklerini doğrudan doğruya elde ederler ve mirasbırakanın borçlarından da kişisel olarak sorumlu olurlar (TMK md. 599/2) (İmre & Erman, 2011: 11; Ayiter & Kılıçoğlu, 1989: 37). Bu geçiş külli intikal prensibi çerçevesinde gerçekleşir (Ayiter & Kılıçoğlu, 1989: 37). Bu prensibe göre hem geçişte mirasın kabul edilmesine veya herhangi bir işlem yapılmasına gerek yoktur hem de mûrisin borç ve haklarının hepsinin kendiliğinden mirasçılara intikal etmesi söz konusudur.

Külli halefiyet yasal mirasçılar için geçerli olduğu gibi atanmış mirasçılar için de geçerlidir (Ayiter & Kılıçoğlu, 1989: 38; Baygın, 2005: 54, 55; Dural & Öz, 2009: 13, 390; Gençcan, 2008: 447). Külli halefiyetin bir yansıması olarak mirasçılar, tereke borçlarından müteselsilen sorumlu olurlar (TMK md. 641/1). Mirasçıların bu borçlardan sorumluluğu, kural olarak, yalnız tereke mallarını değil, aynı zamanda kendi kişisel malvarlıklarını da kapsar (İmre & Erman, 2011: 11; Berki, 1968: 110; Ayiter & Kılıçoğlu, 1989: 38; Kocayusufpaşaoğlu, 1978: 45, 46; Şener, 1988: 73; Bolak, ts.: 369; Özmen, 2010: 436). Mirasçıların kişisel malvarlıkları ile sınırsız olan bu sorumluluk, ölüm ile başlayan ve TMK md. 681 gereği, paylaşmadan sonra da 5 yıl boyunca devam eden bir sorumluluktur (Antalya & Sağlam, 2015: 56, 57).

Lehlerine mal vasiyet edilmiş olan vasiyet alacaklıları külli halef ve mirasçı değildirler. Vasiyet alacaklıları cüz’i halef olarak nitelendirilir (İmre & Erman, 2011: 10). Cüz’i halefiyette mirasın geçişinin tamamlanabilmesi için malvarlığına giren bütün malların tek tek ve ayrı ayrı geçiş işlemlerine tâbi tutulması gerekir (İmre & Erman, 2011: 10; Ayiter & Kılıçoğlu, 1989: 39). Cüz’i halefiyette kişiler ölümle birlikte kendilerine vasiyet edilen şey yönünden mirasçılara karşı sadece bir alacak hakkı elde ederler (Kocayusufpaşaoğlu, 1978: 51; Ayan, 2005: 17; Baygın, 2005: 45; Dural & Öz, 2009: 15, 393; Özmen, 2010: 444; Gençcan, 2008: 448). Bu sebeple külli halefiyet prensibi çerçevesinde herhangi bir müteselsil sorumlulukları söz konusu değildir. Külli halefiyette mirasçıların tereke borçlarından sorumluluğu kendi malvarlıkları ile ve sınırsız iken, cüz’i halefiyette terekenin borçlarından sorumluluk söz konusu değildir (Ayiter & Kılıçoğlu, 1989: 39; Kocayusufpaşaoğlu, 1978: 47, 51; Şener, 1988: 75; Baygın, 2005: 45; Dural & Öz, 2009: 15, 16; Özmen, 2010: 444; Gençcan, 2008: 449).

Mirasbırakanın birden fazla mirasçısının olduğu durumlarda, terekeye dahil haklar ve borçlar doğrudan mirasçıların mal varlığına geçmez. Böyle bir durumda bu mirasçılar arasında kanundan doğan miras ortaklığı oluşur. TMK md. 640/2 göre mirasın geçmesiyle mirasçılar arasında miras ortaklığı kurulur ve tereke üzerinde mirasçılar el birliği halinde hak sahibi olurlar (İmre & Erman, 2011: 10; Şengün, 2015: 647).

TMK md. 507/2’ye göre, terekeden indirilmesi gereken ilk borçlar, pasifler; mirasbırakanın cenaze giderleri, miras ortaklığının temsili, terekenin mühürlenmesi, tereke mallarının idaresi giderleri, tereke defterinin tutulması, mirasbırakan ölümünden önce onunla beraber yaşayan ve bakımlarını üstlendiği kişilerin ölüm tarihinden itibaren üç aylık bakım ve geçim giderleri (TMK md. 645), miras hakkına sahip ceninin anası da bakıma muhtaç ise doğuma kadar olan geçim giderleri (TMK md. 643), terekenin varlığından kaynaklanan zararlar (TBK md. 67, 69)’dır. Bu borçlar, mirasbırakanın borcu niteliğinde değildir. Bunlar tereke borcu olarak nitelendirilir ve terekeden karşılanır. Doktrinde “mirasın geçmesinden doğan borçlar” olarak ifade edilir (İmre & Erman, 2011: 436). Bunların tereke mevcudundan öncelikle ödenmesi gerekir. Bu borçlar da mirasbırakanın borçları gibi terekenin pasiflerini oluşturur. Terekeden daha sonra indirilmesi gereken borçlar mirasbırakanın borçlarıdır. Bu pasifler de terekeden çıktıktan sonra safi tereke elde edilmiş olur. Kalandan vasiyet yerine getirilir, yasal ve atanmış mirasçıların hisseleri verilir. Bu mirasçılar içinde saklı pay sahiplerine öncelik verilir.

## SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Araştırmanın sonunda terike konusunda her iki hukuk sisteminin kendine özgü bir anlayış ve üslubu olduğu dolayısıyla birbirinden farklı ve benzer yönleri tespit edildi. Her iki miras hukukunda terikenin intikalinin ve kapsamının farklı olduğu, terike kavramı yerine başka kavramların da kullanıldığı ve bunların kapsamlarının aynı olmadığı görüldü. İslam miras hukuku terminolojisinde terikenin kapsamına mal, hak ve alacak girerken Türk miras hukukunda mûrisin mâmelekini yani mal, hak, alacak ve borçlarının bütününe içine alır. Türk miras hukukunda külli intikal ile bir kimseye ait olan mal varlığının hem aktif hem de pasifleri ile birlikte bütün hâlinde mirasçuya geçerken İslam miras hukukunda sadece aktifleri intikal eder. Bu anlamda İslam miras hukukunda Türk miras hukukundaki gibi külli halefiyet prensibi yoktur. Mûrisin borçları vârislere intikal etmez. Borçların da terekeye dahil olması, terekenin aktiflerinin pasiflerini karşılamaya yetmediği hallerde, Türk miras hukuku mirasçıları ağır bir yükümlülük altına sokarak zor durumda bırakır. İki miras hukuku arasındaki en önemli fark budur.

Yine terikeye dahil olan ve olmayan haklar ve terikenin intikali konusunda iki sistemin aralarında farklılıklar olduğu görüldü. Türk miras hukukuna göre mirasbırakanın terekesi, külli halefiyet ilkesinin bir sonucu olarak tereke giderleri, borçlar ve vasiyetler yerine getirilmeden bir bütün olarak hemen mirasçılara geçerken İslam miras hukukunda çoğunluğun görüşü terikeden önce techîz ve tekfîn masrafları, sonra mûrisin borçları, daha sonra mûrisin vasiyeti yerine getirilir, bütün bunlardan sonra kalan olursa vârislere intikal eder.

Şahsa bağlı, kullanılmasında kişilik ve karakterin amil olduğu hakların terikeye dahil olmadığına, terikenin belirlenmesinde aktif ve pasiflerin tespitinin önemli olmasında, terikenin kendiliğinden kabul, teslim, tescil, temlik ve nakil olmaksızın herhangi bir işlem yapmadan vârislere intikalinde, vârislerin paylaşımından önce terike üzerindeki haklarının ortak olmasında, mirasçısı olmayan mûrisin son vârisinin devlet olmasında her iki hukuk sisteminde de benzer uygulamalar olduğu tespit edildi. Aralarındaki en önemli fark terikenin kapsamı ve intikalidir.

İslam miras hukuku mûrisin ölümünden sonra alacaklılara hiçbir hak tanımayan veya sorumluluğu tamamen vârislere bırakan anlayışlardan uzak orta bir yol tutar ve mûrisin borçlarından sorumluluğu sadece tereke ile sınırlandırır. Terekeyi aşan borçların ödenmesi sadece mirasçıların takdirine kalır. Vârisler teberru kabilinde isterlerse öderler. Türk miras hukukunda ise külli halefiyetin yansıması olarak mirasçıların borçlardan sorumluluğu hem müteselsil sorumluluk şeklindedir hem de sadece tereke malları ile sınırlı değil, aynı zamanda kendi malvarlıkları ile de sorumluluk şeklindedir.

Terike üzerinde İslam miras hukukuna göre mûrisin, musinin, alacaklıların ve vârislerin hakkı vardır. Terike hepsine yetmediği durumda bu hakların öncelik sıralaması vardır. Fakihlerin çoğunun görüşüne göre bu sıralama mûrisin ayn borçları, techîz ve tekfîn masrafları, mutlak borçları, vasiyeti, vârislerinin hakkı şeklindedir.

Benzer şekilde Türk miras hukukunda aktifler ve pasiflerden oluşan terekeden aktiflerden pasifler yani borçlar çıkarılır, önce tereke borçları, sonra mirasbırakanın borçları ödenir, kalan mirasçı, saklı pay sahipleri ve mûsâ leh olanların payları dağıtılır. Bunlar içerisinde önceliği olan grup saklı pay sahipleridir. Sonra yasal mirasçıların ve saklı pay sahibi olmayan mirasçıların hakkı gelir.

Her iki miras hukukunda terike üzerindeki hakların içeriğinde de farklılıklar vardır. İslam miras hukukunda mûrisin borçları kullara ve Allah'a olan borçlar şeklindeyken, Türk miras hukukunda sadece kullara olan borçlar vardır. İslam miras hukukunda vasiyet terikenin üçte biriyle sınırlandırılırken, Türk miras hukukunda saklı pay sahiplerinin hisselerine müdahale etmemek şartıyla serbesttir. İslam miras hukukunda sadece Şâri' tarafından belirlenmiş vârisler bulunurken Türk miras hukukunda kanunun belirlediği vârislere ilaveten mirasbırakanın atadığı mirasçılar da vardır. Ayrıca İslam miras hukukunda evlatlık ile evlilik dışı çocukların vâris olmaları ve terikeden hakları söz konusu değilken Türk miras hukukunda bunlar da vârisdir ve terekeden payları vardır.

İslam miras hukukunda terikeye murisin borçlarının dahil olmaması ve borçlarından vârislerin sorumlu olmaması, murisin vasiyet hakkına üçte bir sınır getirilmesi, mûrise mirasçı atama, mirasçıyı iskat etme hakkı verilmemesi, vârise mirası reddetme ve mirastan feragat hakkının verilmemesi, evlatlığın ve evlilik dışı çocuğun vâris kapsamına alınmaması muris, vâris, mûrisin alacaklıları hakları ve menfaatleri açısından Türk miras hukukundan daha âdil, isabetli, pratik ve tatmin edici olduğu kanaatine varıldı. Bu konuda daha geniş çaplı tez veya kitap çalışması yapılabilir. Makale sınırını aşmamak için bazı detaylara girilememiştir. Daha kapsamlı bir çalışmada bunlar ele alınabilir. Ayrıca bu çalışmada sadece dört mezhep görüşleri verilmiştir. Diğer mezhepler ekseninde de konu tekrar çalışılabilir.

### KAYNAKÇA

- Ahmet b. Hanbel, E. (ts.). Müsned. Kahire: Müessesetü Kurtubâ.
- Aktan, H. (1991). Mukayeseli İslâm Miras Hukuku. İstanbul: İşaret Yayınları.
- Ali Haydar, E. (1984). Teshîlu'l-Ferâiz. sad. Orhan Çeker. Konya: Tekin Kitabevi.
- Antalya, G. & Sağlam, İ. (2015). Miras Hukuku. İstanbul: Legal Yayıncılık.
- Ayan, M. (2005). Miras Hukuku. Ankara: Mimoza Yayınları.
- Ayiter, N. & Kılıçoğlu, A. (1989). Miras Hukuku. Ankara: Yetkin Yayınları.
- Baygın, C. (2005). Türk Miras Hukukunda Alacaklıların Korunması. Ankara: Seçkin Kitabevi.
- Baygın, C. (2008). Tenkis Davalarında Mirasbırakanın Tasarruf Nisabının Hesaplanması. *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* (12/3-4), 137-179.
- Bedran, E. (ts.) Ahkâmu't-terikât ve'l-mevâris fi'ş-şeriati'l-İslâmiyye ve'l-kanun. İskenderiye: Müessesetü Şebabi'l-Câmia.
- Berki, A. (1986). İslam Hukukunda Ferâiz ve İntikali. İrfan Yücel (sad.). Ankara: DİB Yayınları.
- Berki, Ş. (1968). Türk Medenî Kanununda Mirasçıların Mesuliyeti. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 25(3-4), 107-136.
- Berki, Ş. (1973). Eski ve Yeni Hukukumuzda Miras Sistemleri Arasındaki Farklar. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 29 (3), 133-158.

- Berki, Ş. (1978). İslâm Hukuku Miras Sistemi ile Medeni Kanun'un Miras Sistemi Arasındaki Farklar. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 22 (1), 1-15
- Berki, Ş. (1980). Eski ve Yeni Medeni Hukukumuzda Miras Sistemleri. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, (37), 223-237.
- Beyhakî, E. (1344). Sünenü'l-Kebîr. 10 Cilt. Haydarâbâd: Meclisu Dâiretü'l-Meârif.
- Bilmen, Ö. (1985). Hukukî İslâmiyye ve Istilâhatı Fıkhıyye Kamusu. 8 Cilt. İstanbul: Bilmen Yayınevi.
- Bolak, A. (ts.). Uygulamada Miras ve Tereke Hukuku. İstanbul: Eğitim Yayınları.
- Buhârî, E. (1412/1992). el-Câmiu's-saḥîḥ. 8 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Buhûtî, M. (1402). Keşşâfü'l-kınâ' 'an (metn)i'l-İknâ'. Hilâl Musaylihî Mustafa (nşr.). 6 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Fikr.
- Cebeci, G. (2011). Terekenin İflas Hükümlerine Göre Tasfiyesi. Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Cürcânî, E. (1363). Şerḥu'l-ferâ'izi's-Sirâciyye. Muhammed Muhyiddîn Abdulhamîd (thk.). Mısır: Matbaatu Mustafâ.
- Cürcânî, E. (1405). et-Ta'rîfât. İbrâhîm Ebyârî (thk.). Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-'Arabî.
- Dinç, Y. (2020). Miras Hukukunda Külli Halefiyet İlkesi. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Döndüren, H. (1977). Delilleriyle İslâm Hukuku, Şahıs, Âile ve Çözümlü Miras Hukuku. Konya: Mistaş Matbaası.
- Dural, Mustafa & Öz, Turgut. (2009). Türk Özel Hukuku Cilt 4: Miras Hukuku. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Ebû Dâvûd, S. (1412). Sünenü Ebî Dâvûd. 5 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Ebû Zehre, M. (ts.). Aḥkâmü't-terikât ve'l-mevârîs. Kahire: Dâru'l-Fikri'l-'Arabî.
- Erdoğan, M. (1998). Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü. İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Ezherî, E. (1421). Tehzîbü'l-luğa. Muhammed Ivaz Mu'rib (nşr.). 15 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-'Arabî.
- Feyyûmî, E. (ts.). el-Mişbâḥu'l-münîr fi ġarîbi's-şerḥi'l-kebîr li'r-Râfi'î. 2 Cilt. Beyrut: Mektebetü'l-'İlmiyye.
- Fîrûzâbâdî, E. (ts.). el-Ķâmûsü'l-muḥîṭ. Beyrut: Müessesetü'r-Risale.
- Gençcan, Ö. (2008). Miras Hukuku. Ankara: Yetkin Yayıncılık.
- Hacak, H. (2003). Mal. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. 27/461-465. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Hafîf, Ali. (1431). et-Terike ve'l-hukûkü'l-müteallika bihâ. Kahire: Dâru'l-Fikri'l-'Arabî.
- Halîl b. Ahmed, E. (ts.). Kitâbü'l-'Ayn. Mehdî Mahzûmî & İbrâhîm Sâmirâî (nşr.). 8 Cilt. y.y.: Dâr ve Mektebetü'l-Hilâl.
- Haraşî, E. (ts.). eş-Şerḥu's-şagîr 'alâ Muḥtaşarı Ḥalîl. 8 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Fikr.
- İbn Düreyd, E. (1408). el-Cemhere fi'l-lüğa. Remzi Münir Ba'lebekkî (nşr.). 3 Cilt. Beyrut: Dâru Sadır.
- İbn Mâce, E. (1412). es-Sünen. 2 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- İbn Manzûr, E. (ts.). Lisânü'l-'Arab. 15 Cilt. Beyrut: Dâru Sâder.
- İbn Sîde, E. (1420). el-Muḥkem ve'l-muḥîṭü'l-a'zam. Abdul Hamîd el-Hindavî (thk.). 10 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-'İlmiyye.
- İmre, Z. & Erman, H. (2011). Miras Hukuku: Yasal Mirasçılık, Ölümüne Bağlı Tasarruflar. Mirasın Geçmesi, Mirasın Taksimi. İstanbul: Der Yayınları.



- İnan, A. & Ertaş, Ş. (2000). Türk Medeni Hukuku Miras Hukuku Mevzuattaki Değişiklikler ve Uygulamadaki Yeniliklere Göre Genişletilmiş ve Güncelleştirilmiş. İstanbul: Beta.
- Kalaycı, E. (2012). Terekenin İflâs Hükümlerine Göre Tasfiyesi. Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Karaman, H. (1991). Mukayeseli İslam Hukuku. 3 Cilt. İstanbul: Nesil Yayınları.
- Kâsânî, A. (1402). Bedâ'î' u'ş-şanâ'î' fî tertîbi'ş-şerâ'î'. 7 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-'Arabî.
- Kıyık, M. (2006). İslâm Miras Hukuku'nda Kırk Hâl ve İslâm Miras Hukuku ile Medeni Kanun'da Miras'ın Mukayesesi. Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Kişki, M. (1387). et-Terike ve mâ yete'alleku bihâ mine'l-ḥuḳḳ. Bağdat: Dâru'n-Nezîr.
- Kocayusufpaşaoğlu, N. (1978). Miras Hukuku. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Koçak, M. vd. (2014). İslâm Hukuku. İstanbul: Ensar Yayınları.
- Komiyon. (1404-1427). el-Mevsû'atü'l-Fıkhıyyetü'l-Kuveyt. 11/206-226. Kuveyt: Dâru's-Selâsel.
- Komiyon. (1988). TDK Türkçe Sözlük. 2 Cilt. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Köseoğlu, Ş. (2019). Terekenin İflas Hükümlerine Göre Tasfiyesi. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Kurtbaş, S. (2016). Tenkise Esas Alınan Tereke. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Mecelle-i Ahkâm-ı Adliye.
- Mecmau'l-lugati'l-'Arabiyye. (1400). Mu'cemü'l-vecîz. Mısır: Dâru't-Tahrîr.
- Mevsîlî, E. (ts.). el-İhtiyâr li-ta'lîlî'l-Muhtâr. Osman el-Mecîd (thk.). 2 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Erkâm.
- Mutarriżî, E. (ts.). el-Muğrib fî tertîbi'l-mu'rib. 2 Cilt. b.y.: y.y.
- Nagarî, A. (1421). Düsturü'l-ulema ev câmiü'l-ulum fî istılahatî'l-fünun. Hasan Hanî Fahs (thk.). 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-'İlmiyye.
- Özcan, H. (1985). Ansiklopedik Hukuk Sözlüğü. Ankara: Seçkin Kitabevi.
- Özmen, İ. (2010). Tereke Hukuku Davaları (MK.md.575-682): Açıklamalı-İçtihatlı-Uygulamalı. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Öztan, B. (2007). Miras Hukuku Tablolar ve Örneklerle. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Râzî, E. (1415/1995). Muhtârü'ş-şihâh. Mahmûd Hâtır (thk.). Beyrut: Mektebetü Lübnan.
- Sabûnî, M. (1423). el-Mevâris fî'ş-şeriatî'l-İslamiyye ala dav'î'l-kitab ve's-sünne. Kahire: Dâru's-Sabûnî.
- Sarı, M. (ts.). el-Mevârid li't-tullâb. İstanbul: Bahar Yayınları.
- Serahsî, E. (ts.). el-Mebsût. 30 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife.
- Serozan, R. & Engin, B. (2004). Miras Hukuku. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Şelebî, M. (1985). Ahkâmü'l-mevâris beyne'l-fikh ve'l-kanûn. Beyrut: Dâru'l-Câmiyye.
- Şener, E. (1988). Eski ve Yeni Miras Hukuku. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Şengün, K. (2015). Miras Ortaklığı ve Mirasçılardan Dava Hakları. Ankara Barosu Dergisi 19 (5), 645-660.
- Şirbînî, Ş. (ts.). Muğni'l-muhtâc ilâ ma'rifeti me'ânî elfâzî'l-Minhâc. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Fikr.
- Tan, O. (ts.). İslam Hukuku I. 12-Terikenin Mahiyeti ve Kapsamı. Elde edilme tarihi: 4 Aralık 2021, pdf (ankara.edu.tr)
- Tuncer, M. (1996). İslam Hukuku ve Türk Medeni Kanunu'nda Miras Taksimi. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Tirmizî, M. (ts.), Sünen. Ahmed Muhammed Şakir (thk.). 5 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâs.

- Yazıcı, A. (2012). İslam Miras Hukukunda Dede Yetimliği ve Benzeri Problemlere Çözüm Arayışına İlişkin Bir Değerlendirme. İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi (20), 107-134.
- Yazıcı, A. (2013). İslam Miras Hukuku ile Türk Medeni Kanunu Miras Sisteminin Mukayesesi. Ekev Akademi Dergisi 17 (55), 167-180.
- Yılmaz, E. (1996). Hukuk Sözlüğü. Ankara: Yetkin Yayınları.
- Zebîdî, E. (ts.). Tâcu'l-'arûs min cevâhir el-Kâmus. Heyet (nşr.). 40 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Hidaye.
- Zeylaî, E. (1313). Tebyînü'l-ḥaḳâ'ik. 6 Cilt. Bulak: el-Matbaatü'l-Kübra'l-Emiriyye.
- Zuhaylî, V. (1404). el-Fıkhü'l-İslâmi ve edilletuhu. Dımaşk: Dâru'l-Fikr.